POLIITIKAMUUDATUSE ALGATUSKIRI

25.11.2026

Teema: Juriidilise isiku väärteokaristuste raamistiku ajakohastamine – ühtne trahviklasside süsteem karistusseadustiku üldosas

1. Lahendatav probleem

Hetkeolukord. Juriidilisele isikule võib väärteo eest määrata rahatrahvi kuni 400 000 eurot (KarS § 47 lg 2). Konkreetsed ülemmäärad eurodes on aga kirjutatud paljudesse eriseadustesse (14.10.2026 andis Riigi Teataja täistekstiotsing otsingufraasile „karistatakse rahatrahviga kuni“ vastuseks 131 erinevat kehtivat erinevat seadust), mis on vastu võetud ja viimati muudetud eri aegadel. Füüsilise isiku trahv arvestatakse trahviühikutes (1–300 TÜ; 1 TÜ=8 eurot, sanktsiooniliigi maksimum seega 2400 eurot), mida saab muuta ühe sättega; juriidilise isiku karistuste ajakohastamiseks sellist keskset hooba ei ole. Füüsilise isiku trahvide aluseks oleva trahviühiku suurust korrigeeriti viimati 2025. aastal (RT I, 29.06.2024, 1, jõustus 01.01.2025) ning füüsilise isiku trahvimäärad ei ole käesoleva VTK ese.

Ebaühtlus ja ajakohastamise süsteemi puudumine. Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM) uuringu kohaselt sai 1. märtsi 2025 seisuga 1135 väärteokoosseisust 922 puhul vastutusele võtta ka juriidilise isiku. KarS § 47 lõike 2 järgi võib juriidilise isiku rahatrahv olla kuni 400 000 eurot. Eriseadustes juriidilisele isikule ette nähtud trahvi ülemmäärade mediaan on aga vaid 32 000 eurot ehk 8% sellest piirist. Füüsilise isiku puhul on mediaan 300 trahviühikut ehk 100% lubatud maksimumist.

Kohati on erinevus väga suur. Alkoholiseaduse § 53 (alkoholi käitlemise korra rikkumine) järgi võib füüsilist isikut trahvida kuni 300 trahviühikuga, juriidilist isikut aga kuni 5000 euroga, mis on 1,25% juriidilise isiku trahvi maksimumist. Veelgi kurioossem on looduskaitseseaduse § 74^3: looduslikult esinevate linnuliikide isendite tahtliku häirimise eest võib füüsilist isikut trahvida kuni 100 trahviühikuga (800 eurot ehk 33,3% maksimumist), juriidilist isikut aga kõigest kuni 640 euroga (0,16%).

Ülemmäärade ajakohastamiseks puudub ühtne metoodika. KarS-is sätestatud juriidilise isiku rahatrahvi maksimumi on aja jooksul mitu korda tõstetud: 2002. aastal oli see 50 000 krooni (u 3200 eurot), 2007. aastal 500 000 krooni (u 32 000 eurot) ja alates 2015. aastast 400 000 eurot. Paljudes eriseadustes on juriidilise isiku trahvi ülemmäär aga endiselt 3200 eurot ehk sama mis 2002. aastal, kuigi pole alust väita, et nende tegude raskus oleks vahepeal oluliselt vähenenud.

Veelgi enam: kui füüsilisele isikule võib sama teo eest määrata trahvi kuni 300 trahviühikut ehk seaduses lubatud maksimumi, kuid juriidilisele isikule kuni 3200 eurot ehk vaid 0,8% juriidilise isiku rahatrahvi maksimumist (400 000 eurot), jääb mulje, nagu oleks sama väärtegu juriidilise isiku toime panduna vähem etteheidetav. Taoliste anomaaliate tegelik põhjus on ilmselt proosalisem: seadusandja peab sätteid muutma ükshaaval ja osa jääb märkamata.

Tagajärg: väärteod jäävad menetlemata. JDM poolt tehtud uuring näitas, et 2025.aasta lõpu seisuga oli 79% juriidilise isiku vastutust ette nägevatest koosseisudest (729 / 922) viimase kümne aasta jooksul kasutamata. Menetlejate nimetatud põhjused, miks nende koosseisude alusel kedagi viimase kümne aasta jooksul ei ole karistatud (kasutamata koosseisude kohta, iga koosseisu kohta sai valida mitu vastust): teadlik otsus mitte menetleda 60,7%; tegusid ei panda toime 28,7%; ressursipuudus 26,8%; tõendamisraskused 12,9%; materiaalõigusnormi halb sõnastus 12,1%. Intervjuudes korrati, et enamik rikkumisi lahendatakse järelevalvemeetmetega ning et menetlemine ei tasu ära, kui trahvid on väikesed: menetluse läbiviimine ja sellega seonduvad tegevused tähendavad sageli suuremat ressursikulu ja majanduslikku riski, kui võimalik rahatrahv ära kataks. Seega võimendavad vananenud ülemmäärad muid menetlemise takistusi. Uuring põhineb väärteomenetlejate endi hinnangutel ega tõesta põhjuslikku seost, kuid intervjuudel ütlesid väärteomenetlejad korduvalt otse, et osa juriidiliste isikute rikkumisi väärtegudena ei menetleta, kuna võimalikud trahvid on naeruväärsed. Samuti märgiti mitmel korral, et juriidiliste isikute menetlemise asemel võetakse tihti vastutusele füüsilised isikud. Selgesti on oma roll menetlusotsuste juures ka muudel takistavatel asjaoludel (nt ressursipuudus ja tõendamisraskused, mida samuti korduvalt mainiti). Kõige enam oli aastatel 2015 kuni 2024 juriidilisi isikuid karistatud kohaliku omavalitsuse jäätmehoolduseeskirja rikkumise eest (JäätS § 120^7), maksuhalduri tegevuse takistamise eest (MKS § 154), veoautot juhtima lubamise eest teekasutustasu tasumata (LS § 261^6), liikluskorralduvahendi nõuetevastase paigaldamise eest (LS § 261^4) ja välismaalase Eestis töötamise tingimuste rikkumise võimaldamise eest (VMS § 301).

Iseenesest on järelevalve- ja regulatiivsete meetmete tõhusus positiivne: karistamine ei saa ega tohigi olla riigi tegevuse eesmärgiks omaette. Teisalt on aga selge, et tulevikku suunatud järelevalvemeetmed võivad küll olla

efektiivsed parasjagu käimas oleva rikkumise lõpetamisel ja edasiste rikkumiste ärahoidmisel, kuid juhtumitel, kus väärtegu on juba toime pandud ja selle tagajärjed saabunud, ei võimalda järelevalvemeetmed toimunule riiklikult reageerida (näiteks kord juba ebaseaduslikult välja püütud kala või raiutud puid ei ole võimalik ettekirjutuse või sunnirahaga endisesse olukorda taastada). Selliselt võib väärtegude loid menetlemine viia selleni, et lõpptulemusena osutub väärteo toimepanemine toimepanija jaoks siiski majanduslikult kasulikumaks kui õiguspärane käitumine. Selles kontekstis on mõneti kurioosne see, et mitmes seaduses on maksimaalne sunniraha võimalikust maksimaalsest väärteokaristusest kordades või isegi kümnetes kordades suurem. Näiteks EhS § 133 kohaselt on juriidilisele isikule rakendatava sunniraha ülemmäär 450 000 eurot, karistused väärtegude eest aga vaid kuni 100 000 eurot.

Tagajärg: kehtiv õigus ei võimalda varakamaid juriidilisi isikuid reaalselt mõjutada. Lisaks menetlejate madalale motivatsioonile on ajale jalgu jäänud väärteokaristuste ülemmääradel ka teine ebasoovitav tulemus: need ei võimalda mõjutada varakamaid juriidilisi isikuid. Trahv, mis on väikeettevõtjale tuntav, võib suurettevõtjale olla märkamatu.

Statistikaameti andmetel oli Eestis 2024. aastal 159 747 ettevõtet (v.a finants- ja kindlustussektor), mille müügitulu kokku oli 93,79 mld eurot. Neist 95,4% olid mikroettevõtted (alla 10 hõivatu[1]), keskmise suurusega ettevõtteid (50–249 hõivatut) oli 0,66% ja suuri (vähemalt 250 hõivatut) vaid 0,1%. Need 1216 keskmist ja suurt ettevõtet teenisid aga 43,4% kogu müügitulust. Suurettevõtte keskmine aastane müügitulu oli ligikaudu 111 mln eurot ja keskmise suurusega ettevõttel ligikaudu 21 mln eurot.

Seega moodustab paljudes eriseadustes kehtiv 3200-eurone ülemmäär suurettevõtte keskmisest aastasest müügitulust vaid 0,003% ning isegi ülemmäärade mediaan 32 000 eurot vaid 0,03%. Teisisõnu teenib keskmine suurettevõte 3200 eurot müügitulu umbes veerand tunniga ja 32 000 eurot umbes kahe ja poole tunniga. Mikroettevõtte jaoks võrdub sama 3200-eurone trahv aga ligikaudu kuue päeva müügituluga. Tegelikult määratud trahvid jäävad veelgi väiksemaks. Näiteks maastikukaitsealale loata kuivenduskraave kaevanud 174 000eurose aastase müügituluga juriidiline isik sai 300 eurot trahvi (maksimum 3200 eurot), Karula rahvuspargis loata metsa langetanud ja samal aastal 485000 eurot puhaskasumit raporteerinud ettevõte sai trahvi 800 eurot (maksimum 3200 eurot), prügimäel jäätmete vale ladustamisega ja neist prügimäel teede rajamisega tegelenud ja samal aastal 15 mln eurot müügitulu (sellest ligi 1 mln puhaskasum) teeninud ettevõte sai 2000 eurot trahvi (maksimum 3200 eurot) ning näiteks tolliväärtegude eest on juriidilisele isikule määratud suurim trahv 2024.aasta seisuga olnud 1600 eurot.[2] Karistusregistri andmetest nähtub, et juriidilisele isikule 2023. aastal määratud mediaanrahatrahv oli 800 eurot ja 2024. aastal 950 eurot.

Veel üks võrdlus: füüsilise isiku jaoks on väärteo eest määratav suurim rahatrahv 2400 eurot suurem kui kuu keskmine brutopalk (2026. aasta II kvartalis 2243 eurot) ja ligikaudu 1,3 kuu mediaanpalk (1840 eurot).

Probleem ei ole see, et tuleks tingimata juriidilistele isikutele määrata suuremaid trahve, vaid see, et eriseadustes ajakohastamata trahvimäärad ei võimalda keskmisi ja suuri ettevõtteid praegu üldse rahaliselt tuntavalt mõjutada. Riigikohus on pidanud vajalikuks arvestada rahatrahvi suuruse määramisel konkreetse isiku karistustundlikkust.[3]

2. Eesmärgid

Tulevikupilt: juriidilise isiku väärteokaristuste raamistik on ühtne, läbipaistev ja keskselt hooldatav ning võimaldab määrata teo raskusele ja õigusrikkuja varalisele võimekusele vastava, tõhusa ja heidutava trahvi.

[1] Hõivatute hulka arvatakse statistikaameti metoodika (https://www.stat.ee/et/metaandmed/20300#3-Statistika-esitus-2) kohaselt:
- ettevõttes töötavad omanikud ja nende tasuta töötavad pereliikmed;
- täis- või osatööajaga töötajad, kes on töö eest tasu saajate nimekirjas;
- isikud, kes töötavad väljaspool ettevõtet (turustuspersonal jt), kuid kuuluvad ettevõtte töötajate koosseisu ja on töö eest tasu saajate nimekirjas;
- ajutiselt töölt puuduvad isikud (haiguslehel, tasulisel puhkusel või õppepuhkusel olijad, streikijad jt);
- hooajatöötajad, praktikandid (õpipoisid) ja kodustöötajad, kes on töö eest tasu saajate nimekirjas;
- töövõtulepinguga töötavad isikud.

[2] 515 SE tutvustus Riigikogu majanduskomisjonis 14.10.2024 (https://www.riigikogu.ee/wp-json/riigikogu/v1/files/b503078e-b5b1-42b1-a081-e0703e3ad017/download).

[3] RKKKo 1-22-3155, p 76.

- **Ühtne skaala:** iga juriidilise isiku väärteokoosseis viitab trahviklassile; klasside rahalise ülemmäära kehtestab KarS üldosa. Klassid signaliseerivad konkreetse väärteo suhtelist etteheidetavust.
- **Hooldatavus:** ülemmäärasid saab muuta ühes kohas, eriseadusi eraldi muutmata. Erinevate süüteokoosseisude etteheidetavust signaliseeriv karistusmäärade proportsioon jääb alati paika ka siis, kui majandusolukorrale vastavalt peaks muutuma sanktsiooniliigi ülemmäär.
- **Individualiseerimine:** trahvi mõistmisel võimaldab trahvi ülemmäär arvesse võtta juriidilisest isikust süüdlase karistustundlikkust ja sellest lähtuvalt mõista ka varakamatele juriidilistele isikutele tuntava karistuse. Karistustundlikkuse arvestamine on osa üld- ja eripreventiivsetest kaalutlustest, mida karistuse kohaldamisel tuleb arvesse võtta.
- **Menetlemise motivatsioon:** karistusraamistik ei ole enam üks põhjus, miks väärtegusid ei menetleta.
- **Mitte automaatne karmistamine:** ülemmäär on piir, mitte määr; muudatus ei tähenda tingimata üksikjuhtumitel karmimaid rahatrahve.

Mõõtmine: Eesmärgi täitmist on võimalik hinnata analoogse kvalitatiivse uuringuga ca 5 aasta pärast. Tulemus on rahuldav, kui väärteomenetlejate hinnangul ei ole madalad trahvimäärad enam põhjuseks, miks väärteomenetlust teada olevate toime pandud rikkumiste suhtes ei alustata. Samuti on muudatuse tulemusel seadustest kadunud koosseisud, kus juriidilisele isikule ette nähtud trahvi maksimummäär on madalam kui sama teo eest füüsilisele isikule ette nähtud trahvi maksimum. Kasutamata koosseisude protsent ega mõistetud trahvide suurus seadusemuudatuse eesmärgi saavutamist ei näita.

Seosed: Algatus ei rakenda ELi õigust, kuid ELi aktid nõuavad tõhusaid, proportsionaalseid ja heidutavaid sanktsioone ning mõned sätestavad ise ülemmäärad (vt p 3).

3. Võimalikud lahendused

Kuna eelnõu toob kaasa struktuurse muudatuse juriidilise isiku karistusõiguses, ei saa seda ette võtta kiirustades ning erinevaid variante põhjalikult kaalumata. Samuti tuleb arvestada, et 2027.aasta märtsikuus toimuvad Riigikogu valimised ja võimaliku poliitikamuudatuse peaks otsustama just rahvalt värskelt mandaadi saanud Riigikogu koosseis. Allpool on esitatud JDM poolt kaalutud lahendusvariandid.

Lahendus 0 – mitte midagi teha. Ülemmäärasid ajakohastaks iga ministeerium oma valdkonnas, nagu seni. Ebaühtlus, kohatine ilmselge ebapiisavus ja vastuolu karistusõiguse üldise loogikaga ning hooldusvajadus säiliksid.

Lahendus 1 (eelistatud) – trahviklassid KarS üldosas. Eriseadus märgib koosseisu juures klassi (mida võib nimetada ka järguks, kategooriaks, liigiks vmt sõnaga), KarS üldosa määrab klassile vastava rahalise ülemmäära. Arutelu aluseks võib võtta alljärgneva jaotuse[4]:

Klass	Ülemmäär juriidilisele isikule	Märkus
I	25 000 eurot	Koosseisud, mille ülemmäär on praegu alla 25 000 euro, tõstetakse üldjuhul I klassi
II	50 000 eurot	
III	100 000 eurot	
IV	200 000 eurot	
V	400 000 eurot	Säilitab praeguse üldise ülemmäära

Lisaks sätestatakse KarS üldosas, et juriidilise isiku trahvi mõistmisel arvestatakse tema varalist võimekust. See peaks küll Riigikohtu pretsedendist tulenevalt ka kehtiva seaduse sõnastuse juures selge olema, ent läbi viidud uuring osutas, et praktikas tihti menetlejad varalist võimekust arvesse ei võta, mistõttu vaesemad saavad kõvemini pihta ja varakamatele mõistetavad karistused ei avalda neile tuntavat mõju.[5] ELi õigusaktides

[4] Trahviklasside jaotus ei tulene mingist matemaatilisest arvutusest, vaid on siin ettepanekuna selline, kuna võimaldab väärtegusid raskuse järgi piisavalt eristada ja proportsionaalseid karistusmäärasid sätestada, samas aga hoiab selget progressiooni, süsteemi liigselt killustamata. Põhimõtteliselt ei ole välistatud ei suurem ega väiksem klasside arv ega ka I klassi kõrgem ega madalam väärteokaristuse ülemmäär.

[5] On omaette küsimus, mille alusel seda varalist võimekust karistustundlikkuse hindamisel arvestada. Sageli on selleks kasutatud käivet või müügitulu, kuid need ei pruugi tegelikkuses näidata, kui koormav oleks konkreetse suurusega trahv konkreetsele juriidilisele isikule. Ka kasum ei ole iseseisvalt piisav varalise võimekuse näitaja, kuna tegemist on konkreetse perioodi majandustulemust iseloomustava näitajaga, mis ei kajasta otseselt juriidilise isiku käsutuses olevate varade mahtu, nende likviidsust ega kohustuste suurust. Samuti ei saa üksnes müügitulule tuginedes hinnata juriidilise

kindlaks määratud ülemmääradega koosseisud ning koosseisud, kus trahvimäär on seotud juriidilise isiku käibega, jäävad süsteemist erandina välja.

Lahendus 2 – trahviühik juriidilisele isikule. Juriidilise isiku trahv väljendatakse trahviühiku (või eraldi baassumma) kordsetena. Eelis: ühe parameetriga indekseeritav ja kergesti kokku viidav ka füüsilise isiku karistuse proportsionaalse raskusega. Puudus: suured kordajad ei ole läbipaistvad, teo raskuse suhteline hinnang jääb koosseisu kaupa ühtlustamata.

Lahendus 3 – käibe- või muu majandusnäitaja põhine ülemmäär. Ka praegu on seadustes kasutusel karistuse ülemmäära arvestamisel protsent juriidilise isiku majandusaasta käibest ning põhimõtteliselt võib sellist võimalust laiendada. Sellise lahenduse eeliseks on see, et trahv on alati proportsioonis ettevõtte suurusega ning on Eestis juba kasutusel mõnes koosseisus (nt KarS § 398, IKS § 62 lg 2 või TKS § 70 lg 3). Lahendusel on aga ka oluline puudus: selline karistuse arvutamise alus nõuab alati käibeandmete (või muu seaduses märgitud majandusnäitaja väljaselgitamist. See võib olla iseäranis keeruline välismaiste juriidiliste isikute puhul. Konkreetselt käibel põhinev trahvi suuruse arvutus ei võimalda arvesse võtta juriidilisele isikule kuuluva vara hulka. Seetõtu saaksid käibepõhise arvestuse puhul põhjendamatu eelise varakad ettevõtted, mille tuvastatav äritegevus on väikesemahuline.

JDM esialgne eelistus kuulub lahendusvariandile 1. Seda seetõttu, et lahendus 1 eristab kaks otsust. Esiteks otsustatakse teo suhteline raskus, määratledes rahatrahvi klassi. KarS üldosa aga sätestab konkreetse rahalise väärtuse. See muudab poliitikavalikud nähtavaks ja ajakohastamise lihtsaks. Varalise võimekuse arvestamine karistuse kohaldamise üldsättena tagab karistuse individualiseeritavuse, võimaldades arvesse võtta nii juriidilise isiku vara hulka kui jooksva äritegevuse mahtu, sundimata samas menetlejat tingimata välja selgitama juriidilise isiku käivet. Seadusemuudatus on ka tehniliselt lihtne.

4. Uuringud ja kaasatud osapooled

- **JDM viis läbi uuringu juriidiliste isikute väärtegudest ja nende menetlemisest** (nov 2025 – jaan 2026): Uuringu käigus tehti väärteokoosseisude inventuur. Analüüsiti 1135 väärteokoosseisu, viidi läbi 53 intervjuud väärteomenetlejatega, millele lisaks tehti intervjueeritutega ankeetküsitlus ja ankeetide statistiline analüüs. Tulemusi tutvustati väärteomenetlejate konverentsil 02.04.2026 ja 25.05.2026. Uuring hõlmas ainult juriidiliste isikute väärteokaristusõigust. Intervjuude käigus arutati ka intervjueeritud menetlejatega võimalust juriidilise isiku väärteokaristuste määrad reguleerida KarSi üldosas sisalduvate trahviklasside abil. Intervjueeritud pidasid pakutud lahendust mõistlikuks.

  Juriidiliste isikute väärteokaristuste ajakohastamisega on tegeletud ka üksikseaduste tasandil. Näiteks Riigikogu võttis 04.05.2026 vastu seaduse (RT I, 21.05.2026, 2), millega muudeti välismaalaste seaduses juriidilistele isikutele ette nähtud seniseid rahatrahvi määrasid ja 3200 euro, 6400 euro ning 32000 euro asemel kehtestati uuteks trahvi ülemmääradeks 100 000 eurot (ikkagi vaid ¼ sanktsiooniliigi maksimaalmäärast, ehkki sama teo eest on füüsilisele isikule ette nähtud trahv kuni 300 trahviühikut, st sanktsiooniliigi maksimummääras). Samamoodi näiteks juba 2022. aastal võttis Riigikogu vastu tarbijakaitseseaduse muutmise seaduse (RT I, 01.04.2022, 1), millega tarbijakaitsealaste rikkumiste eest kehtestati senise 32000 eurose rahatrahvi maksimummäära asemel maksimaalseks juriidilise isiku trahvimääraks 400 000 eurot.

Kaasamine siiani: intervjuud 53 menetlejaga ja väärteomenetlejate konverentsid 02.04.2026 ja 25.05.2026.

5. Mõju

Sihtrühm	Eeldatav mõju (eelistatud lahendus 1)

isiku varalist võimekust: juriidilisel isikul võib olla märkimisväärne varaline baas ka juhul, kui tema majandustegevus ja sellest saadav müügitulu on konkreetsel perioodil tagasihoidlikud, võib aga olla ka nii, et müügitulu on küll muljetavaldav, kuid varasemaid kohustusi on palju ja eelnevad perioodid lõppesid kahjumiga. Teisalt ei tähenda suur varade kogumaht tingimata head maksevõimet, kuna vara võib olla vähelikviidne või kohustustega koormatud. Seetõttu tuleb juriidilise isiku varalist võimekust ja talle määratava rahalise karistuse tegelikku majanduslikku mõju hinnata erinevate näitajate kogumis, võttes arvesse nii varade mahtu ja struktuuri, kohustuste suurust ja likviidsust kui ka majandustegevuse tulemuslikkust ning rahavoogusid.

Juriidilised isikud	Otseselt mõjutatud on vaid väärteo toime pannud juriidilised isikud (sihtrühm suur, esinemissagedus väike). Ülemmäärade mõningane tõus võib tuua kõrgemaid trahve, mida saab aga vältida väärtegusid mitte toime pannes; varalise võimekuse kriteerium võib trahve väikeettevõtjate puhul ka leevendada. Uusi kohustusi ega halduskoormust ei teki, mõningal määral paraneb õiguskuulekus ja ettevõtluskeskkonna ennustatavus, kuna tekib võimalus määrata heidutavaid ja proportsionaalseid trahve ka seal, kus see praegu võimalik ei ole.
Menetlejad (21 asutust, 78 KOV)	Trahvimäärade ajakohastamine muudab väärteotrahvid senisest heidutavamaks ning tõenäoliselt parandab ka koostööd riikliku järelevalvega. Kulu: varalisest võimekusest lähtuvalt karistuse individualiseerimise vajaduse korral tuleb varalist võimekust hinnata ja see võib mingitel juhtudel tähendada lisakulu.
Riigieelarve	Menetlusega seotud kulutused võivad olla senisest suuremal määral kaetud määratavate trahvidega. Samas ülemmäära tõus ei tähenda ei konkreetsetel juhtumitel kõrgemaid trahve ega trahvilaekumise automaatset kasvu.
Ministeeriumid	Ministeeriumidel tuleb nende pädevusse kuuluvates seadustes väärteokaristused üle kontrollida, et need saaks õigesse klassi jaotatud. Ühekordne ülevaatus, hiljem on väärteokaristuste kehtestamisel karistusmäärasid lihtsam valida, võrreldes koosseisude raskust trahviklassidesse kuuluvate teiste koosseisudega.
Põhiõigused	Võrdset kohtlemist on lihtsam tagada, kuna väärteod saab liigitada trahviklassidesse ning sarnase raskusastmega teod saavad sama karistusraami. Selgesõnaline varalise võimekuse arvestamine aitab paremini tagada karistuse individualiseeritust ja proportsionaalsust. Lisaks võimaldab väärtegude klassidesse jaotamine edaspidi ka diferentseerida menetlusõiguslikku regulatsiooni vastavalt väärteo raskusastmele. Vajadus sellise diferentseerimise järele on juba mitmel juhul ilmnenud: mõnede põhiõigusi enam riivavate menetlustoimingute tegemine võib olla põhjendatud raskemate väärtegude menetlemisel, kuid oleks triviaalsete rikkumiste menetlemisel selgesti ebaproportsionaalne.

Riskid: Hoolimata kõige enam ajale jalgu jäänud juriidiliste isikute väärteokaristuste tõstmisest esimese klassi ülemmäärani, ei pruugi see lahendada kõige jõukamate juriidiliste isikute madala karistustundlikkusega seotud probleemi. Samas peab karistus olema proportsioonis teo raskusega, mistõttu käibe või vara põhised trahvi ülemmäärad peaksid samuti olema vähemalt mingil määral piiratud lähtuvalt konkreetse teo raskusest.

Riskikohaks võib olla ka väärtegude klassidesse jaotamise alus. Suuremat varalist kasu võimaldavad, olulisemaid hüvesid kahjustavad, kõrgemat ohtu või suuremat kahju põhjustavad, üksnes tahtlikult toime pandavad ja raskemini avastatavad väärteod peaks paigutuma kõrgemasse klassi, kuid praegu ei peegelda kehtivas seaduses väärtegude eest juriidilisele isikule ette nähtud ja ajale jalgu jäänud karistused sageli neid kriteeriume. Seetõttu eriseadustes karistusraami automaatse asendamisega ei saa väärteokaristuste mittevastavust teo raskusele parandada, kui valdkonna eest vastutav ministeerium seda sisendit ei anna. Selle riski maandamiseks saab JDM välja anda metoodilise juhendmaterjali, mille põhjal saab erinevate väärtegude suhtelist raskust hinnata.

6. Edasine väljatöötamine

Käesolev algatuskiri saadetakse ministeeriumidele, kohtutele, prokuratuurile, advokatuurile, kohtuvälistele väärteomenetlejatele, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, õiguskantsleri kantseleile, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale ja ettevõtlusorganisatsioonidele arvamuse andmiseks. Kuna eelnõu toob kaasa struktuurse muudatuse juriidilise isiku karistusõiguses, ei saa seda ette võtta kiirustades ning erinevaid variante põhjalikult kaalumata. Samuti tuleb arvestada, et ees on Riigikogu valimised ja võimaliku poliitikamuudatuse peaks otsustama just rahvalt värskelt mandaadi saanud Riigikogu koosseis. Seega on eelnõu oodata mitte varem kui 2027.aastal.

Väljatöötamiskavatsusele antavas tagasisides on meile eriti kasulikud vastused järgmistele küsimustele:

1. Kas väärteokaristuste ajakohastamise ja süstematiseerimisega tuleks üldse tegeleda? Milline pakutud lahendusvariantidest (või hoopis mõni muu variant) oleks selleks sobivaim?
2. Kui eelistada varianti nr 1, kas viis klassi ja nendele vastavad maksimaalsed trahvimäärad (25 000–400 000 eurot) on sobivad või tuleks trahvide maksimaalmäärad hoopiski siduda konkreetse süüdlase majandusliku võimekusega (nt käibe kaudu)?
3. Kas on koosseise, mille eest praegu juriidilisele isikule ette nähtud alla 25 000 euroseid ülemmäärasid ei tohiks tõsta 25 000 euroni (6.25% sanktsiooniliigi maksimumist) ja kui nii, siis kuidas põhjendada seda, et füüsilisele isikule on sama teo eest ette nähtud maksimumtrahv märksa suuremas proportsioonis sanktsiooniliigi maksimumist?

4. Millistest andmetest peaks varalise võimekuse hindamisel lähtuma (majandusaasta aruanne või muu) ja kuidas tasakaalustada siin menetluse kiirust ja varakuse väljaselgitamist?
5. Kas ja millised koosseisud (lisaks ELi õigusaktist tulenevad ülemmääradega koosseisudele) peaksid jääma klassisüsteemist välja?

Lahke kaasabi ja kaasamõtlemise eest ette tänades

Andreas Kangur

Juhataja
karistusõiguse ja menetluse talitus
Justiits- ja Digiministeerium
andreas.kangur@justdigi.ee